TIBBIYOT TALABALARINING AMALIY TAYYORGARLIGINI RIVOJLANTIRISHDA KLINIK TA’LIM MUHITINING PEDAGOGIK IMKONIYATLARI

Mirzayev Aziz Kaxorovich
Samarqand davlat tibbiyot universiteti o‘qituvchisi

DOI: ***https://doi.org/10.5281/zenodo.23880497***

Annotatsiya: *Ushbu tezisda tibbiyot talabalarining amaliy tayyorgarligiga klinik ta’lim muhitining tashkiliy, ijtimoiy va didaktik xususiyatlari qanday ta’sir ko‘rsatishi tahlil qilinadi. Ilmiy manbalarni qiyosiy o‘rganish asosida klinik faoliyatga mazmunli jalb etish, xavfsiz muloqot, kafedra va davolash muassasasi hamkorligi, ustozning kasbiy namunasi hamda refleksiv teskari aloqani uyg‘unlashtiruvchi metodik yondashuv taklif qilinadi. Yondashuv talabaning amaliy vazifani bajarish imkoniyati va bemor xavfsizligi o‘rtasidagi muvozanatni saqlashga qaratilgan. Natijalar konseptual xususiyatga ega bo‘lib, ularning samaradorligi amaliy sinovda aniqlanishi lozim.*

Kalit so‘zlar: *klinik ta’lim muhiti, amaliy tayyorgarlik, tibbiy ta’lim, klinik amaliyot, kasbiy ijtimoiylashuv, o‘quv imkoniyati, teskari aloqa, bemor xavfsizligi.*

Аннотация: *В тезисе анализируется влияние организационных, социальных и дидактических характеристик клинической образовательной среды на практическую подготовку студентов-медиков. На основе сравнительного изучения научной литературы предлагается методический подход, объединяющий содержательное вовлечение студентов в клиническую деятельность, безопасную коммуникацию, сотрудничество кафедр с медицинскими учреждениями, профессиональный пример наставника и рефлексивную обратную связь. Данный подход направлен на обеспечение баланса между предоставлением студентам возможностей для выполнения практических задач и соблюдением безопасности пациентов. Полученные результаты носят концептуальный характер, а эффективность предложенного подхода требует дальнейшей практической проверки.*

Ключевые слова: *клиническая образовательная среда, практическая подготовка, медицинское образование, клиническая практика, профессиональная социализация, возможности обучения, обратная связь, безопасность пациентов.*

Abstract: *This thesis analyzes how the organizational, social, and didactic characteristics of the clinical learning environment influence the practical training of medical students. Based on a comparative review of scientific literature, a methodological approach is proposed that integrates meaningful student engagement in clinical activities, safe communication, cooperation between academic departments and healthcare institutions, professional role modeling by clinical mentors, and reflective feedback. The approach aims to maintain a balance between providing students with opportunities to perform practical tasks and ensuring patient safety. The findings are conceptual in nature, and the effectiveness of the proposed approach requires further practical validation.*

© **Namangan davlat pedagogika instituti** | **Intellektual fanlar va axborot texnologiyalari kafedrasi**
© **“Smart Quill Publishing” nashriyoti** | **www.smartquillpublishing.uz**

***Keywords**: clinical learning environment, practical training, medical education, clinical practice, professional socialization, learning opportunities, feedback, patient safety.*

Bo‘lajak shifokorning amaliy tayyorgarligi auditoriyada o‘rganilgan algoritmlarni bilishdan tashqari, bemor bilan muloqot qilish, klinik jamoada ishlash va muayyan vaziyatda o‘z vakolati chegarasini anglashni ham qamrab oladi. Bu ko‘nikmalar shakllanishida shifoxonaning jihozlari bilan birga xodimlar o‘rtasidagi munosabatlar, talabaga ajratilgan vazifalar va xatolarni muhokama qilish madaniyati muhimdir. Gruppen va hammualliflar [1] ta’lim muhitini faqat jismoniy joy emas, balki ijtimoiy, tashkiliy va shaxsiy omillar o‘zaro ta’sir qiladigan tizim sifatida tushuntiradi. Demak, klinik amaliyotning mavjudligi uning tarbiyaviy va o‘quv salohiyati to‘liq ishga solinganini anglatmaydi. Tadqiqotning maqsadi klinik ta’lim muhitining amaliy tayyorgarlikni rivojlantirishga xizmat qiluvchi pedagogik imkoniyatlarini aniqlashtirish va ularni maqsadli tashkil etish mexanizmini asoslashdir.

Tadqiqotda klinik ish joyida o‘rganish, tajribaga asoslangan ta’lim va ta’lim muhiti haqidagi ilmiy manbalar mazmuniy hamda qiyosiy tahlil qilindi. Didaktik modellashtirish yordamida o‘quv imkoniyati, talaba ishtiroki, ustoz bilan muloqot va natijani baholash o‘rtasidagi aloqalar tavsiflandi. Model uchun poliklinikada bemorni dastlabki qabul qilish, statsionarda kuzatuvda qatnashish hamda klinik jamoaning qisqa muhokamasida ishtirok etish vaziyatlari tanlandi. Tahlil mezonlari sifatida vazifaning o‘quv maqsadiga mosligi, xavfsiz bajarilishi, teng ishtirok va talabaning o‘z qarorini asoslay olishi olindi. Ushbu ish yangi empirik kuzatuv yoki tajriba natijalarini taqdim etmaydi; taklif etilayotgan mexanizm ilmiy manbalardan chiqarilgan nazariy-metodik xulosadir.

Manbalar sintezi klinik muhitning muhim imkoniyati nazariy bilimlarni haqiqiy kasbiy vaziyatda mazmunli qo‘llashga sharoit yaratishida ekanini ko‘rsatdi. Dornan va hammualliflar [2] talabaning ish joyidagi o‘rganishini passiv kuzatuvdan amaliy ishtirokgacha rivojlanadigan jarayon sifatida izohlaydi. Shu asosda klinik mashg‘ulotning har bir kuni uchun bajariladigan o‘quv vazifasi aniqlashtirilishi tavsiya etiladi. Masalan, poliklinikada talaba bemorni qabul qilish jarayonini kuzatibgina qolmay, uning roziligi va ustoz nazorati bilan shikoyatlarni tizimlashtirishi, muhim savollarni izohlashi va yozma kuzatuvini taqdim etishi mumkin. Bunda klinik qarorni mas’ul shifokor qabul qiladi, talabaning vazifasi esa vaziyatni anglash va o‘z mulohazasini o‘quv maqsadida asoslashdir.

Klinik ta’lim muhitining ijtimoiy imkoniyati talabaning jamoaning hurmat qilinadigan ishtirokchisi sifatida qabul qilinishida namoyon bo‘ladi. Van der Zwet va hammualliflar [3] talabaning ish joyida rivojlanish maydoni kasbiy munosabatlar, ishonch hamda faoliyatda qatnashish imkoniyati bilan bog‘liqligini aniqlagan. Shu bois amaliyot boshida klinik bo‘lim xodimlariga talabalar vazifasi tushuntirilishi, ular qaysi faoliyatga qachon jalb qilinishi kelishilishi zarur. Bemorga taqdim etish jarayonida talabaning maqomi aniq aytiladi va bemor roziligi hurmat qilinadi. Hurmatli muloqot talabaning savol berishi, bilimdagi bo‘shliqni ochiq tan olishi va xavfli vaziyatni vaqtida bildirishi uchun qulay muhit yaratadi.

O‘quv imkoniyatlarining adolatli taqsimlanishi ham alohida pedagogik ahamiyatga ega. Klinik bo‘limning bandligi yoki bemorlar tarkibi sabab ayrim talabalar ko‘proq, boshqalari kamroq tajriba orttirishi mumkin. Kafedra va klinik hamkorlar kelishuvida muayyan ko‘nikmalar bo‘yicha minimal kuzatuv va ishtirok imkoniyatlarini rejalashtirish maqsadga muvofiq. Amaliyot

kundaligi faqat bajarilgan ishlar sonini qayd etmay, vazifa sharoiti, talabaning undagi roli va olingan mulohazani ham aks ettirishi lozim. Tajriba yetishmagan holatlarda muvofiqlashtirilgan simulyatsion mashg‘ulot o‘tkazilishi mumkin, ammo u bemor bilan haqiqiy muloqotning barcha jihatlarini almashtirmaydi.

Klinik ustozning kundalik kasbiy xulqi yashirin o‘quv mazmunining muhim manbai hisoblanadi. Talaba bemorga hurmat, jamoaviy maslahatlashuv va xatoni tan olish kabi qadriyatlarni o‘qituvchining amaliy harakatidan kuzatadi. Yardley, Teunissen va Dornan [4] tajribaga asoslangan o‘rganish ijtimoiy munosabatlar va real faoliyat kontekstida yuz berishini ta’kidlaydi. Shuning uchun ustoz faqat to‘g‘ri harakatni namoyish etmasdan, nima sababdan muayyan klinik ma’lumotni muhim deb bilganini va qaysi holatda mutaxassis yordamiga murojaat qilganini tushuntirishi maqsadga muvofiq. Bu talabaning amaliy harakat ortidagi kasbiy mas’uliyatni anglashini kuchaytiradi.

Klinik muhitdagi kasblararo hamkorlik amaliy tayyorgarlikning yana bir manbaidir. Masalan, bemorni statsionardan chiqarishga tayyorlash jarayonida talaba shifokor, hamshira va farmatsevtning vazifalari qanday tutashishini kuzatadi. U dori qabul qilish tartibi bo‘yicha tushuntirishlar nima uchun bir xil bo‘lishi kerakligini, axborot uzatilmaganda qanday xavflar yuzaga kelishini muhokama qiladi. Bunday kuzatuv klinik jamoa ishiga xos mas’uliyat chegaralarini ochib beradi. O‘qituvchi muhokamada har bir kasbning hissasini alohida ko‘rsatib, talabalarni bir mutaxassis faoliyatini boshqasinikidan ustun qo‘yishdan saqlaydi. Bemor haqida olingan ma’lumotlar esa faqat ruxsat etilgan ta’limiy maqsadda, maxfiylikka rioya qilingan holda ishlatiladi.

Mashg‘ulotning pedagogik natijadorligi qisqa, ammo muntazam muhokamalar bilan qo‘llab-quvvatlanadi. Klinik kun yakunida talaba kuzatilgan vaziyatni, undagi o‘z vazifasini va keyingi safar yaxshilashi kerak bo‘lgan jihatni ifodalaydi. Ustoz mulohazasi shaxsga emas, ko‘rilgan harakatga qaratiladi. Masalan, bemorga savol berishning izchilligi yoki kuzatuv natijasini qayd etishdagi noaniqlik aniq misollar bilan tahlil qilinadi. Ushbu faoliyat qisqa refleksiya va keyingi amaliy topshiriq o‘rtasida bog‘lanish yaratadi.

Muhit sifatini baholashda talabalarning qoniqishi bilan cheklanmaslik zarur. Roff va hammualliflar [5] ishlab chiqqan DREEM vositasi o‘quv muhitini talabalar idroki orqali baholashga xizmat qiladi, biroq u klinik ko‘nikmaning bevosita o‘lchovi emas. Shuning uchun so‘rovnoma natijalari amaliy faoliyatni kuzatish, bajarilgan vazifalar sifati va o‘quv imkoniyatlarining mavjudligi bilan birga tahlil qilinadi. Kafedra bu ma’lumotlarni talabalar orasidagi imkoniyatlar tafovutini aniqlash, klinik ustozlar yuklamasini moslashtirish va keyingi amaliyot davrini takomillashtirish uchun qo‘llashi mumkin.

Taklif etilgan metodik yondashuv klinik ta’lim muhitining ta’sirini faqat jihozlangan xona yoki kasalliklar xilma-xilligi bilan izohlash yetarli emasligini ko‘rsatadi. O‘rganish imkoniyati amaliy vazifaga kirish, bemor roziligi, jamoaning munosabati va konstruktiv muhokama birligida yuzaga keladi. Biroq shifoxonalarda ish yuklamasi yuqoriligi, ustozlarning vaqti cheklangani hamda klinik holatlar oldindan rejalashtirib bo‘lmasligi modelni joriy etishni murakkablashtiradi. Shu sababli universitet va klinik baza o‘rtasida mas’uliyat, o‘quv vaqti va baholash tartibi kelishilishi lozim. Kelgusida modelni sinashda turli klinik bazalardagi talabalarning kuzatiladigan amaliy natijalari, o‘quv muhitiga munosabati va xavfsizlik ko‘rsatkichlarini solishtirish mumkin.

Klinik ta’lim muhitining pedagogik imkoniyatlari talabaning haqiqiy kasbiy faoliyatga xavfsiz va mazmunli qo‘shilishi, jamoada hurmatli o‘rin egallashi, turli amaliy vaziyatlardan foydalanishi hamda muntazam teskari aloqa olishida namoyon bo‘ladi. Bu imkoniyatlarni rivojlantirish uchun kafedra va klinik baza hamkorligi, o‘quv vazifalarining aniqligi va adolatli baholash talab etiladi. Taklif etilgan yondashuvning amaliy samaradorligi alohida empirik tadqiqot orqali aniqlanishi zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Gruppen L. D., Irby D. M., Durning S. J., Maggio L. A. Conceptualizing Learning Environments in the Health Professions // Academic Medicine. — 2019. — Vol. 94, No. 7. — P. 969–974. — DOI: 10.1097/ACM.0000000000002702.
2. Dornan T., Boshuizen H., King N., Scherpbier A. Experience-Based Learning: A Model Linking the Processes and Outcomes of Medical Students’ Workplace Learning // Medical Education. — 2007. — Vol. 41, No. 1. — P. 84–91. — DOI: 10.1111/j.1365-2929.2006.02652.x.
3. Van der Zwet J., Zwietering P. J., Teunissen P. W. [et al.]. Workplace Learning from a Socio-Cultural Perspective: Creating Developmental Space During the General Practice Clerkship // Advances in Health Sciences Education. — 2011. — Vol. 16, No. 3. — P. 359–373. — DOI: 10.1007/s10459-010-9268-x.
4. Yardley S., Teunissen P. W., Dornan T. Experiential Learning: Transforming Theory into Practice // Medical Teacher. — 2012. — Vol. 34, No. 2. — P. 161–164. — DOI: 10.3109/0142159X.2012.643264.
5. Roff S., McAleer S., Harden R. M. [et al.]. Development and Validation of the Dundee Ready Education Environment Measure (DREEM) // Medical Teacher. — 1997. — Vol. 19, No. 4. — P. 295–299. — DOI: 10.3109/01421599709034208.